

УДК 373.2:316.613.4

DOI <https://doi.org/10.32782/academ-ped.psyh-2024-2.09>

Оксана ПИСАРЧУК

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри освітології та педагогіки,
Західноукраїнський національний університет
rysarchukoksana04@gmail.com
ORCID: 0000-0003-0110-9174

Ольга ГЛАВАЦЬКА

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри освітології та педагогіки,
Західноукраїнський національний університет
o.hlavatska@wuni.edu.ua
ORCID: 0000-0001-9636-3970

Наталія РАТУШНЯК

кандидат педагогічних наук,
викладач кафедри педагогіки і методики початкової та дошкільної освіти,
Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка
ratushniaknatalia@gmail.com
ORCID: 0000-0002-2242-271X

МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ ПОЧУТТЯ ГУМОРУ В ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Анотація. У статті зазначено, що у центрі сучасної освітньої взаємодії дитина, з її нахилами, обдаруваннями, талантами, індивідуальністю, здібностями, які істотно вирізняють кожну особистість у колективі дітей. **Мета** – узагальнити і систематизувати методику виховання почуття гумору (форми, методи і прийоми, засоби і технології) у дітей старшого дошкільного віку в цілісному освітньому процесі. **Методологія** дослідження ґрунтується на поєднанні психологічного, педагогічного та культурологічного аналізу феномена почуття гумору у старших дошкільників; акмеологічного підходу для дослідження розвитку гумору як ключової характеристики соціально-емоційної зрілості дитини; ігровому підході, за яким зроблено акцент на ігрових формах діяльності, які є провідною формою взаємодії у дошкільному віці. **Наукова новизна** полягає в тому, що визначено «почуття гумору старших дошкільників» як здатність дитини 6(7)-го року життя помічати і сприймати гумор, конструювати та поширювати комічне іншим, емоційно реагувати, оцінювати та виражати емоційно-почуттєве ставлення до нього. Обґрунтовано наскрізну й цілісну методику виховання почуття гумору в старших дошкільників, яка реалізується: в організованій навчально-пізнавальній діяльності, у культурно-дозвіллевих практиках у формі свят і розваг, під час самостійної вільної діяльності дітей тощо. Упорядковано й систематизовано інноваційні засоби виховання почуття гумору у дітей старшого дошкільного віку до яких належать: гуморини у родинному колі, вебквести-розваги, гумористичні настільні ігри, створення коміксів, збір та узагальнення дитячих кумедних вчинків, ситуацій, історій з реального життя дітей, веселі пісні та танці-жарти сучасних авторів та композиторів, гумористичні театралізовані інтерактивні вистави тощо.

Висновки. Узагальнено, що сюжетно-ігрові гумористичні заняття суттєво підвищують пізнавальний інтерес, стимулюють активність дітей, мобілізують їх увагу, зосередженість, а тому можуть тривати децю більше часу, ніж традиційне заняття. Підсумовано, що органічно вплетений гумор в зміст і форму настільних ігор сприяє успішному й швидкому засвоєнню норм ігрової поведінки, адже правила дітям пропонує наче сама гра, а отже, процес їх засвоєння відбувається на позитивних емоціях та мотивах.

Ключові слова: діти старшого дошкільного віку, почуття гумору, методика виховання, емоційний інтелект, форми гумору, засоби гумору, жарти, сміх, комічне, ігри.

Oksana PYSARCHUK

*Candidate of Pedagogic Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Educology and Pedagogy,
West Ukrainian National University
pysarchukoksana04@gmail.com
ORCID: 0000-0003-0110-9174*

Olha HLAVATSKA

*Candidate of Pedagogic Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Educology and Pedagogy,
West Ukrainian National University
o.hlavatska@wunu.edu.ua
ORCID: 0000-0001-9636-3970*

Nataliia RATUSHNIAK

*Candidate of Pedagogic Sciences,
Lecturer at the Department of Pedagogy
and Methods of Primary and Preschool Education,
Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University
ratushniaknatalia@gmail.com
ORCID: 0000-0002-2242-271X*

**THE METHODS OF FORMING A SENSE OF HUMOUR
IN CHILDREN OF SENIOR PRESCHOOL AGE**

Abstract. *The article states that the center of modern educational interaction is the child, with his inclinations, gifts, talents, individuality, and abilities that significantly distinguish each individual in the group of children. The purpose is to summarize and systematize the methods of raising a sense of humor (forms, methods and techniques, means and technologies) in senior preschool children in a holistic educational process. Research methodology is based on a combination of psychological, pedagogical and cultural analysis the phenomenon of sense of humor in senior preschoolers; acmeological approach to study the development of humor as a key characteristic of a child's social and emotional maturity; game approach, which focuses on game forms of activity, which are the leading form of interaction in preschool age. The scientific novelty is that the 'sense of humor of senior preschoolers' is defined as the ability of a child of 6 (7) years old to notice and perceive humor, construct and disseminate comic to others, react emotionally, evaluate and express emotional and sensual attitude towards it. The article substantiates a cross-cutting and holistic methods of raising a sense of humor in senior preschoolers, which is implemented: in organized educational and cognitive activities, in cultural and leisure practices in the form of holidays and entertainment, during children's independent free activity, etc. Organized and systematized, innovative means of fostering a sense of humor in older preschool children include humor in the family circle, entertainment web-quests, humorous board games, creating comics, collecting and summarizing children's funny actions, situations, stories from children's real life, funny songs and dances - jokes by modern authors and composers, humorous theatrical interactive performances, etc.*

Conclusions. *In general, story-game humorous classes significantly increase cognitive interest, stimulate children's activity, mobilize their attention, concentration, and therefore can last a little longer than traditional classes. It is concluded that humor organically woven into the content and form of board games contributes to the successful and quick assimilation of the norms of game behavior; because the rules are offered to children as if by the game itself, and therefore, the process of their assimilation takes place on the basis of positive emotions and motives.*

Key words: *children of older preschool age, sense of humor, educational method, emotional intelligence, forms of humor, means of humor, jokes, laughter, comic, games.*

Постановка проблеми. Особистісно зорієнтована парадигма освіти спрямована формування цілісної, гармонійної особистості старших дошкільників, ґрунтуючись на засадах гуманістичного, аксіологічного, діяльнісного, компетентнісного підходах тощо. У центрі

сучасної освітньої взаємодії дитина, з її нахилами, обдаруваннями, талантами, індивідуальністю, здібностями, які істотно вирізняють кожен особистість у колективі дітей. У цьому контексті, важливо звертати увагу не лише на знання, уміння й навички, які здобувають діти,

а й на характер особистості, який формується, його морально-почуттєву сферу, яка займає чільну сторону у формуванні взаємин з іншими, сприяє успішній соціалізації. З огляду на такий стан справ, проблема формування суспільної спрямованості старших дошкільників, їх внутрішнього морально-позитивного стійкого механізму регуляції міжособистісних стосунків у колективі дітей різного віку (6-го, 7-го, 8-го) набуває дедалі більшої актуальності.

Аналіз джерел та останніх досліджень. Проблема формування почуття гумору у дітей-дошкільників ще не набула належного цілісного наукового обґрунтування в Україні. В останні десятиліття тенденція помітно зрушилася. Так, учені П. Гжебовський, О. Писарчук, В. Чайка, О. Янкович досліджують історичні передумови, дидактичний потенціал використання гумору в освітньому процесі [1; 11; 12]. Важливими для нашого дослідження є праці вікових дитячих психологів (Л. Барнет, П. Макгі, Р. Мартіна, Ж. Піаже та ін.), присвячені природі гумору та сміху, розвитку цього почуття у дітей-дошкільників. Помітними є праці педагогів-практиків, вихователів, методистів з досвіду роботи, у яких відображено окремі аспекти методичного доробку (форми, методи, прийоми, засоби, технології) виховання культури гумору та сміху у дітей на шпальтах періодичних видань «Вихователь-методист дошкільного закладу», «Дошкільне виховання», «Палітра педагога» тощо [6; 13; 16]. Однак, наявний методичний доробок ще не є узагальненим, систематизованим, осмисленим та упорядкованим у педагогічній дошкільній науці. Таким чином, **мета статті** – узагальнити і систематизувати методику виховання почуття гумору (форми, методи і прийоми, засоби і технології) у дітей старшого дошкільного віку в цілісному освітньому процесі.

Виклад основного матеріалу. Методика виховання почуття гумору послуговується, як загальнопедагогічним інструментарієм, так і загальнодидактичним. Формування почуттів, культури вияву емоцій, врегулювання міжособистісних взаємин – комплексне завдання, яке реалізується в усіх формах освітнього процесу в закладах дошкільної освіти (ЗДО), як під час занять, так і культурно-виховної роботи (свята, розваги). У цих двох відносно самостійних напрямках (бо в реальному освітньому

процесі надзвичайно складно відділити процес навчання від виховання) охарактеризуємо форми, методи та прийоми, засоби виховання почуття гумору у дітей старшого дошкільного віку. Зміст поняття «*почуття гумору старших дошкільників*» тлумачимо як здатність дитини 6(7)-го року життя помічати і сприймати гумор, конструювати та поширювати комічне іншим, емоційно реагувати, оцінювати та виражати емоційно-почуттєве ставлення до нього [11, с. 143].

Основною формою цілеспрямованого навчання дітей дошкільного віку є заняття. Їх класифікують за різними ознаками, об'єднують у видові групи, типи тощо. Як засвідчив досвід педагогів-практиків, для формування уявлень про гумор, як засіб, що стимулює позитивний піднесений настрій, сміх, оптимізм, життєлюбство, а також розвиток умінь усвідомлювати, розуміти, керувати своїми емоціями та відчуттями (радість, веселощі, гарний настрій, бадьорість) найбільш сприятливими є сюжетно-ігрові та традиційні заняття з психологом із соціально-емоційного розвитку. Охарактеризуємо їх детальніше.

Заняття-гра (ігрове заняття) у дошкільній дидактиці полягає, що увесь його зміст, побудова є цілісною єдиною грою, найчастіше дидактичною. Цей вид занять найбільш поширеним є у молодших дошкільних групах, інколи проводиться в середній для індивідуальної роботи. Натомість *сюжетно-ігрове заняття* – це більш складна форма, адже вона може містити кілька ігор (дидактичні, рухливі, драматизації) чи ігрових завдань, вправ. Однак ці елементи заняття є не сумою чи набором завдань, які ставить вихователь перед дітьми. Ці форми роботи логічно поєднуються і пов'язуються за допомогою конкретного сюжету. Так, у практиці освітнього процесу вихователі у заняття переносять сюжети казок, мультфільмів, поїздок, подорожей та ін. Це суттєво підвищує пізнавальний інтерес, стимулює активність дітей, мобілізує їх увагу, зосередженість, а тому заняття може тривати дещо більше часу, ніж традиційне. Сюжетно-ігрові заняття можна провести на такі теми «Сміймося на здоров'я!», «Клоуну допомагали – реквізит йому шукали», «Циркова вистава – для малят забава», «Чарівний сон», «Веселі овочі», «Шкідливий цап» та ін.

З-поміж сюжетів таких занять виразною є тема цирку, професії клоуна, фокусів тощо [4; 10; 17]. Так, прийом запрошеного персонажа – клоуна є провідним під час таких занять. Клоун-герой може запропонувати проблемну ситуацію, яку дітям упродовж заняття доведеться розв'язати, чи знайти необхідну річ, реквізит, без яких клоун не може виступати в цирку. Наприклад, клоун загубив кульки для жонгливання, тож тепер не може показати свої вміння дітям, розважити їх. Пропонує герой знайти кульки або предмети кулястої форми, які можуть замінити зниклий реквізит. Діти знаходять кульки в сенсорних коробках, м'ячі настільного, великого тенісу, настільного футболу, помпони, м'які м'ячі тощо. Зібравши значну кількість кульок треба вибрати ті, які будуть легкими, зручними, співмірними для жонгливання. Щоб їх вибрати старші дошкільники вже вміють їх порівнювати за формою, кольором, масою, розміром та ін. Після цього доречно показати дітям, як клоун жонглює (якщо це запрошений актор, аніматор), або показати відео фрагмент циркової вистави. Можна запропонувати під жваву, веселу, помірно швидку музику пожонглювати й дітям спершу з руки в руку, у парах однією, а потім двома кульками.

Наступним етапом заняття з героєм можна звернути увагу на його зовнішній вигляд, костюм, перуку, ніс. Це речі, за якими ми здогадуємося, що це саме він. Діти доходять висновку,

що в клоуна образ яскравий, комічний, стимулює радісний настрій, позитив. Це підкреслює і широка яскрава усмішка на обличчі, і яскраві кольори костюма. І знову проблемну ситуацію можна створити: Клоун настільки сильно розважався, що не помітив як порвав костюм, і на ньому утворилися дірки. Вихователь виставляє зображення костюма клоуна, на якому є білі круглі плями (рис. 1). Пропонуємо дітям «залатати» подерті частини костюма помпонами, або ж пластиліновими кружечками.

Завдання, як на рис. 1, можна зробити не лише з костюмом клоуна, а й з його капелюхом, наметом цирку шапіто, подарунком, м'ячами та ін. Для заняття можна підготувати набір таких карток-занять за цією темою, щоб діти мали можливість через ліплення закріпити не розрізнені а систему уявлень про циркову виставу, будівлю, акторів, фокусника, реквізит, декорації та ін. Все це допоможе створити цілісний образ радісної, веселої події.

Веселою і водночас пізнавально-розвивальною є дидактична гра «Відгадай, що зникло?». Вихователь, повідомляє, що зараз будемо гратися у фокусника, який вміє чарувати. Педагог викладає кілька дрібних предметів, іграшок на стіл. Просить дітей розглянути їх і запам'ятати. Потім накриває їх тканиною, серветкою. Діти заплющують очі, промовляють разом «чарівні слова» (можна разом придумати римівку для цього). Поки діти із заплющеними очима про-

Рис. 1. «Костюм клоуна»

мовляють хором, вихователь непомітно забирає одну іграшку, річ з-під серветки. Діти розплющують очі і мають відгадати, що зникло. Гра продовжується, доки кожен з дітей не побуде в ролі фокусника.

Педагоги-практики пропонують також побути дітям в ролі акробатів цирку. Для цього готується набір загальнорозвивальних вправ, рухливих ігор з обручами, гімнастичними палицями, м'ячами, стрибками тощо. Це допоможе підтримати загальний позитивний тонус заняття, змінити види діяльності, підтримати емоційно-насичену радістю атмосферу групи. Такою є, наприклад, рухлива гра, запропонована Л. Корюковською «Жужа» [7, с. 17]. У грі вибирають одного гравця – Жужу – дають м'ячик, садять у центрі кола. Завдання Жужі умовно сваритися (показує стиснутий кулак, тупотить ногами, корчить гримасу). Решта дітей ходять довкола Жужі по залу, хором промовляючи: «Жужо, Жужо, ти не злись! Жужо, жужо, усміхнись! Не дражнись, не ображай, з нами бігай і стрибай!». Після промовляння римівки, включається весела жвава музика. Жужа встає зі стільця і разом з дітьми довільно танцює, бігає, рухається по залу та кидає комусь м'ячик. Той, хто отримав м'яч – стає новою Жужою. Гра проходить весело, жваво, динамічно. Дітей забавляє образ сумної Жужі, яка після промовляння вірша стає радісною, змінює свій настрій. Рухлива гра «Якщо весело тобі» передбачає синхронне виконання повторюваних рухів за ведучим з одночасним промовлянням римованих рядків з додаванням вказівки на дію, яку виконують усі гравці. Наприклад, якщо весело тобі – посміхнись, повернись, тупочи, пострибай тощо. Гра-забава «Загубив я хвостик» є цікавою для дітей, оскільки до розташованого на стіні, мольберті, дошці зображення віслюка необхідно вибраному гравцеві наосліп причепити хвостик. Для цього гравцю зав'язують очі, кілька разів його повертають навколо себе. Гравець, таким чином, дезорієнтований, найчастіше вчепить хвіст будь-де на дошці. Інші учасники можуть підтримувати гравця, кажучи «Тепло-гаряче», якщо близько до місця потрібного розташування та «холодно», якщо далеко. Гумор тут виявляється у тому, що гравець вчепить хвоста на тулуб, вухо, ногу, голову зображеного віслюка.

Ще одним різновидом занять із розвитку почуття гумору, як свідчить практика, є заняття

з психологом. Вцілому такі заняття спрямовані на соціально-моральний, емоційний, етичний розвиток дошкільників. Методика їх організації та проведення не відрізняється істотно від загальнодидактичного підходу, однак має свою специфіку у вправах та формах роботи. Це зумовлено психоемоційним інструментарієм у роботі психолога. Для розвитку емоційного інтелекту старших дошкільників можна організувати заняття на такі теми: «Лабіринт емоцій», «Залюбки ми граємо, ще й емоції вивчаємо», «День гарного настрою», «Хвилинка спокою і відпочинку» тощо. Система занять спрямована на реалізацію завдань:

- формування уявлень про емоції та почуття людей, стани;
- розвиток умінь етично виражати свої емоції та почуття;
- розвиток здатності до емпатії;
- формувати культуру соціально-емоційної доцільної поведінки тощо.

Формувати уявлення про гумор, сміх як засіб подолання життєвих труднощів, проблем, поганого настрою допомагають народні приказки та прислів'я. Як зазначають дослідники А. Богуш, Н. Гавриш, І. Попова, старші дошкільники можуть розуміти зміст цих літературних форм у процесі спільного обговорення під час занять. Тому навіть під занять соціально-емоційного розвитку з психологом можна обговорити з дітьми такі народні прислів'я та приказки: «вдар лихом об землю», «гумор – це розум», «від гніву старієш, а від сміху – молодієш», «любиш жарти над Хомою, люби й над собою», «веселу думку хто має, той рук ніколи не опускає», «жарт – хвилинка, а заряджає на годину», з'ясувати особливості ставлення українського народу до гумору, жартів, сміху й розваг як джерела відновлення сил, подолання проблем, втоми, відновлення фізичних та емоційних ресурсів тощо [1]. Як стверджує з досвіду роботи А. Коваленко, старші дошкільники уже здатні цілком усвідомлювати форми гумору, який ґрунтується на логічних невідповідностях, парадоксах, помічають іронію в творах, а тому доцільно з дітьми цілеспрямовано аналізувати та визначати з дітьми прийоми творення комічного, виокремлювати нелогічності. Легко сприймаються дітьми 6–7 річного віку нісенітниця, плутанки, небиліці, жартівливі вірші, задачі-жарти, усмішки, «надокучливі» казки [6, с. 22–25].

Охарактеризуємо приклади вправ та дидактичних ігор на розвиток почуття гумору у старших дошкільників, які пропонують дитячі психологи [2; 3; 7].

Вправа «Кулька з настроєм» проводиться на початку та вкінці заняття. На початку дітям пропонують намалювати той настрій, емоцію, з якою вони прийшли в садочок. Важливою є попередня робота педагога, психолога у тому, щоб навчити дітей схематично зображати різні емоції. Доцільно розмістити такі картки на дошку, мольберт, щоб допомогти дітям легше впізнати, «віднайти» свою емоцію. Наприкінці заняття пропонуємо дітям з протилежного боку цієї ж кульки намалювати той настрій, який у дітей залишиться після нього. Звертаємо увагу дітей на те, чи змінився він, як, які емоції вони відчують зараз. Ця вправа спрямована на рефлексії, перші спроби дитини помічати зміну свого емоційного стану, та що до цього призвело – спільні ігри, вправи, позитивні приклади інших, кумедні ситуації та герої та ін.

Закріпленню умінь впізнавати емоції організовують вправи «Колір радості», «Коробочки емоцій», «Покажи емоцію», «Стань чарівником», «Калейдоскоп емоцій», «Музика емоцій», «Який настрій у природи» тощо [2].

Для вправи «Коробочки емоцій» необхідно підготувати три коробки невеликого розміру з емоціями радості, суму, спокою та набір карток із зображеннями людей або фото (вираз обличчя), які переживають ці емоції. Завдання дітей розкласти зображення у відповідні коробки. На завершення вправи можна обговорити кілька зображень з кожної коробки, чому діти розставили саме туди. Це сприятиме усвідомленню того, що вираз обличчя передає емоцію через форму губ, погляду, форми підняття/опускання брів тощо.

У грі «Калейдоскоп емоцій» за допомогою лічилки обирають того, хто показуватиме емоцію. Вибраний гравець заплющує очі та навпаки з мішечка вибирає піктограму емоцій. Його завдання, прикривши картку від решти дітей, самостійно мімікою показати вибрану емоцію так, щоб хтось із гравців відгадав. Той, хто відгадав показує наступним.

В ігровій вправі «Зроби предмет щасливим» психолог чи вихователь готує набір карток. На них зображено предмети і речі, які є асоціативно «нещасливими». Наприклад, поламана

машинка, загублена іграшка, брудне плаття, брудна тарілка, розбите вікно, розірвана книжка тощо. Роздавши кожній дитині картку, ставлять запитання «Що треба зробити, щоб предмет став щасливим?». Старші дошкільники пропонують варіанти дій, спочатку той, хто має картку, а потім можуть інші діти доповнити свої думки. Вправу доцільно проводити сидячи вколі, щоб усім було зручно встановити зоровий контакт. Вихователь, психолог теж повинен бути повноцінним рівним учасником гри.

Ігрова вправа «Був поганим, став смішний» спрямована на подолання дитячих страхів шляхом гуморотерапії. Для цього готують набір карток із героями казок, мультфільмів, які є умовно поганими, негативними страшними та коробочку з побутовими дрібними речами (стрічка, метелик, кулька, ручка, кубик, лялька, машинка тощо). Завдання дитини до картки «негативного героя» вибрати із коробки такий предмет (чи кілька) так, щоб картка зі страшною перетворилася на смішну. Наприклад, злому, зубастому Вовку, можна вчепити бантик, чи «одягнути» в спідницю. Ця вправа сприяє умінню дітей долати страхи, негативні думки, сумний настрій зумисно перетворюючи ці ситуації в кумедну.

Вільна, самостійна, ініційована діяльність самими дітьми може відбуватися в осередку настільних ігор. З цією метою до нього необхідно розмістити настільні ігри гумористичного змісту. Як стверджує Р. Руденський, «діти частіше надають перевагу не зовнішній формі персонажа, його розмірам, а динамічним діям з предметами, що змушують сміятися, є кумедними за характером реалізації» [14, с. 91]. Дослідження доводять, що настільні ігри для дітей містять гумористичний потенціал набагато частіше, ніж інші види ігор, окрім прихованого спрямування розвитку психічних процесів, рис характеру, поведінки [18]. В осередку можна розмістити комплекти таких гумористичних настільних ігор: «Несміяка», «Мімка Мемка» (видавництво «Така-Мака»), «Шалені шкарпетки» (вид-во Fun Games Shop), «Хто напудив?» (вид-во FeelIndigo), «Смайлики» (вид-во Lelekan, Гамбіт), «Дотепчики» (вид-во Ігромаг), «Шалений карась» (вид-во Rozum, Exploding Kittens), «Викупай Цуценя» (вид-во Yago), «Швидкі та спритні», «Пляжні забави» (вид-во Tactic) тощо. Органічно вплетений гумор в

зміст і форму настільних ігор сприяє успішному й швидкому засвоєнню норм ігрової поведінки, адже правила дітям пропонує наче сама гра, а отже, процес їх засвоєння відбувається на позитивних емоціях та мотивах [14, с. 91].

До колективних форм виховання почуття гумору належать дитячі свята та розваги. Хоча ці поняття й мають спільне у своїх у своїх значеннях, однак у практиці освітнього процесу ці форми освітньої роботи необхідно диференціювати. Відмінності у цих формах полягають передусім у підготовці до їх проведення. Часто у закладах дошкільної освіти вихователі нехтують сутнісною спрямованістю цих форм роботи. Це призводить до того, що культурно-дозвілєва практика дітей підмінюється показовими виступами, надмірними й частими репетиціями, невиправданими формами роботи, які є нецікавими для самих дітей. За такого підходу свята і розваги свідчать здебільшого про діяльність педагога, невиправдану «натренованість» у декламації віршів, фрагментів казок, відтворення задалегідь відомого сценарію, який втратив і пізнавальний, і розвивально-виховний інтерес для дошкільників. Погоджуємося з думкою І. Стеценко, Т. Вусик, що у практиці організації дитячих свят у ЗДО часто можна спостерігати «жорсткий сценарій, згідно з яким діти промовляють свої слова в чітко визначеній послідовності, задалегідь «вимуштрувані» таночки, нескінченні репетиції в групі з виховательками і генеральні в музичній залі» [15, с. 29]. Освітні завдання, програмовий зміст з розвитку художньо-творчої сфери дитини, який визначається для свята чи розваги, погоджуємось з О. Половіною, у цьому контексті має здебільшого декларативний, формальний характер [13, с. 57]. З огляду на такий стан справ, що є доволі частим, помітним явищем у масовій практиці, наведемо змістову характеристику цих форм освітньої роботи з виховання почуття гумору в старших дошкільнят та звернемо увагу на методичний аспект їх організації.

Дитяче свято, як форма культурно-виховної роботи з дітьми в ЗДО, має тривалу історію в освітньому процесі та методику організації. Однак, педагоги, часто дбаючи про надмірну презентабельність святкової події для батьків, глядачів, координують зусилля здебільшого на більш здібних дітях до декламування, музикування, хореографії, акторської гри, і цим самим

нівелюють сутність свята для самих дітей. Тому діти й не відчують приємних вражень, радості, піднесеного позитивного настрою, емоційної піднесеності від події. Радість, веселощі, сміх – це вихідні постулати в організації свят, а їх виникненню сприяють сюрпризи, ігри-забави, танці й співи усіх учасників. Тобто, методично грамотно організоване дитяче свято полягає в емоційно-радісній насиченості, святковій піднесеності настрою із залученням усіх учасників до активної участі. Потреби у глядачах немає за такого підходу. Вихователі, музичний керівник, батьки, помічник вихователя – усі є учасниками у святкуванні події, а, отже, отримують емоційне, радісне задоволення, естетичну насолоду від святкування. А це більше відповідає тим святковим подіям, у які дитина залучена в реальному житті, в родині, з друзями, ровесниками тощо.

Щодо тематики та змісту дитячих свят, то у практиці освітнього процесу вони визначають принципом сезонності, відповідно до суспільного, професійного, народно-обрядового, релігійного календаря. Так, традиційними є проведення свят на такі теми: День знань, Свято осені, День Святого Миколая, Новорічне свято, Свято Весни, День матері, Свято прощання з дитсадком та інші. Тематика цих свят відображає циклічність життя людей, реальну суспільну подієвість. Однак, треба пам'ятати про те, щоб форми роботи з дітьми можуть повторюватися з дітьми молодшої, середньої, старшої груп. Такий підхід невиправданий, оскільки діти втрачають інтерес до змісту свята, а не лише форми його проведення. Педагогам варто подбати, щоб на повторювані теми види діяльності дітей були різноманітними, можливо, сюрпризними для дошкільнят. Такий підхід актуалізує зміст свята, зберігає позитивні очікування від події, стимулює позитивний настрій, забезпечує високий рівень активності дітей. Дедалі частіше науковці і практики заохочують до проведення свят на нетривіальні теми, наприклад, свято вітру, іграшки, гудзика, шарпетки, кульки, ліхтариків, весняного цвіту, гарбуза тощо. У контексті нашого дослідження, доцільним буде організація таких: свято клоуна, смайлика, смішарика, сміху, небилиць та ін. Незайвим буде організація тематичних інтегрованих днів на ці теми, а не лише окремого заходу.

Органічною складовою дитячих свят для формування почуття гумору вважаємо гумористичну театралізовану діяльність старших дошкільників. Гумористична вистава як форма театрално-ігрової діяльності старших дошкільників є найбільш поширеними та улюбленими серед дітей. Зміст цієї форми полягає в тому, що це «легкий, емоційний, позитивний жанр, до складу якого входять окремі кумедні номери та сценки (сценки-пародії, сценки-загадки, сценки-вікторини та ін.), об'єднані спільною тематикою» [11, с. 145]. Пропонуємо також збирати, записувати смішні, кумедні, дотепні ситуації з реального життя колективу групи, узагальнювати їх та трансформувати у театралізовані номери, сценки. Часто такими кумедними, смішними історіями діти діляться з батьками, вихователем. Збірка таких історій, ситуацій стане позитивною, радісною згадкою для усіх учасників освітньої взаємодії [11]. Для інсценування старшими дошкільниками А. Богуш, І. Попова пропонують такі твори українських авторів: «Не побачив» В. Кохан, «Провалився по коліна», «Булка з маслом», «Ніс у сметані», «Онучок» Г. Бойко, «Ворона з Лісабона і Крук із Прилук», «Лис зустрів у лісі лиса» Є. Гуцало, «Дід Яким» І. Деркач, «Летів бусол через луг» П. Мовчан, «Шкідливий цап» Ю. Будяк тощо [1, с. 173].

Суттєвим в організації та проведенні свят у ЗДО є те, що до його організації залучаються усі учасники освітньої взаємодії: вихователі, музичний та хореографічний керівник, діти, батьки. Це означає, що здебільшого сценарій, більшість форм роботи, активності будуть наперед відомі усім. Це істотно відрізняє дитяче свято від розваг у ЗДО. Як же зберегти баланс між наперед визначеною діяльністю та імпровізаціями, спонтанною активністю дітей? Ми вважаємо, що досягти такого ефекту допоможе чергування, поєднання імпровізаційних форм роботи, сюрпризних елементів з наперед підготовленими. Наприклад, з дітьми можна попередньо розучувати танцювальні рухи, пісні, ігри-забави. Однак, не потрібно це робити в останній тиждень перед значною подією. Слід їх органічно інтегрувати в повсякденний освітній процес. Цьому сприяє блочно-тематичне планування освітнього процесу. За такого підходу, свято, яке проводиться раз на місяць (зде-

більшого) стане квінтесенцією форм роботи упродовж тривалого часу.

Музичним репертуаром для дитячих свят гумористичної спрямованості можуть бути такі дитячі пісні: «Веселі чобітки» (сл. і муз. С. Мартинович), «Цирк» (сл. Т. Небесної, муз. Т. Солосич), «Жити, щоб веселіш» (сл. Н. Іванова, муз. А. Олейнікова), «Подаруй свою усмішку» (сл. і муз. Н. Май). До методичної скарбнички музичному керівнику ЗДО рекомендуємо посібник українського дитячого композитора В. Лепешка «Ой же сміху в нас було», який містить жартівливі пісні для дітей старшого дошкільного віку [8]. З народних жартівливих пісень можна опрацювати з дітьми «Хведя-Редя помазок», «Танцювали миші», «Іван-Галаган», «Гандзя-Бандзя», «Катерина і Василь» та інші. У практиці освітнього процесу хореографи розучують зі старшими дошкільниками нескладні танці: гра-танець з парасольками (сл. Т. Коломієць, муз. В. Костенка), «Весела вправа» (муз. А. Лазаренка), полька «Жарт» (муз. А. Філіпенка), гра-інсценізація «Цирк» (муз. В. Костенка, М. Глінки, А. Філіпенка та ін.) тощо [9].

Методика організації розваг у ЗДО передбачає відсутність участі дітей у підготовці до їх проведення. Це означає, що діти не знатимуть наперед сценарію розваги, видів діяльності та форм роботи, розвагу організують для них. Розваги проводяться частіше, здебільшого щотижня (3–4 рази на місяць), і вони можуть мати конкретне освітнє спрямування. Так, наприклад, у практиці освітнього процесу набули популярності музичні, спортивні (фізкультурні), літературні, математичні, природознавчі розваги. Найчастіше тематика розваги відповідає освітній тематичній навчального тижня групи. Не є обов'язковою, як і під час свят, активна участь батьків, оскільки процес підготовки розваг значно менший, як за змістом, так і тривалістю. Якщо під час свята, можна презентувати значний обсяг навчально-пізнавальної та художньо-творчої роботи за тривалий період часу (2–3 тижні, місяць, квартал), то розвага має здебільшого культурно-виховне значення, спрямованість. Як свідчить практика, є різні види організації дитячих розваг, наприклад, набувають популярності інтерактивні вистави-розваги для дітей, квести, мандрівки тощо. Так, наприклад, організуючи розвагу

у формі квесту, Г. Заботіна, однією із пунктів подорожі пропонує «Острів Сміху» [4, с. 29]. Завдання дітей заспівати так, щоб розсмішити інших дітей, батьків, глядачів. Педагоги-практики Л. Дідюра, О. Міняйло, організовуючи квест «Місто емоцій» на дитячому майданчику дитсадка, одним із пунктів маршруту пропонують використати жовтий будиночок «Будинок радості» [3]. Так, прибувши на цю локацію, дітям необхідно описати, який настрій музичного твору (полька «Жарт»): піднесений, радісний, позитивний, приємний тощо.

Охарактеризовані форми роботи, як і під час організованої колективної, так і вільної, самостійної, ініційованої самими дітьми сприятиме цілісному підходу до формування у них почуття гумору, емоційного інтелекту, навичок морально-доброзичливої поведінки до інших, емоційно-ціннісного ставлення до кумедних, смішних, комічних життєвих ситуацій тощо.

Висновки. Узагальнюючи та систематизуючи досвід виховання почуття гумору у дітей старшого дошкільного віку, результати нашого дослідження такі:

– почуття гумору старших дошкільників – це здатність дитини 6(7)-го року життя помічати і сприймати гумор, конструювати та поширювати комічне іншим, емоційно реагувати, оцінювати та виражати емоційно-почуттєве ставлення до нього.

– Методика виховання почуття гумору в старших дошкільників реалізується наскрізно й цілісно: в організованій навчально-пізнавальній діяльності (сюжетно-ігрові заняття, заняття з психологом із соціально-емоційного розвитку, дидактичних іграх), у культурно-дозвілєвих практиках у формі свят (Свята гумору та сміху, клоуна, фокусника, іграшки, смайлика, гудзика та ін.) і розваг (музично-літературні, спортивні, фізкультурні, математичні, літні, розваги просто неба тощо), під час самостійної вільної діяльності дітей (настільні ігри гумористичного змісту, рухливі та народні ігри-забави, гумористична театральна-ігрова діяльність, розповідання смішних та кумедних історій, ситуацій з реального життя) тощо.

– До інноваційних засобів виховання почуття гумору у дітей старшого дошкільного віку належать: гуморини у родинному колі, веб-квести-розваги, гумористичні настільні ігри, створення коміксів, збір та узагальнення дитячих кумедних вчинків, ситуацій, історій з реального життя дітей, веселі пісні та танці-жарти сучасних авторів та композиторів, гумористичні театралізовані інтерактивні вистави тощо.

Перспективи подальших досліджень полягають у вивченні зарубіжного досвіду, розробці системи занять, вправ, ігор та заходів з виховання почуття гумору у дітей 6(7)-го року життя.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Богуш А., Попова І. Розвиток образного мовлення дітей старшого дошкільного віку засобами поетичного гумору: навч. посібник. К. : Видавничий дім «Слово», 2014. 200 с.
2. Волік Н. Залюбки малята грають, ще й емоції вивчають. Дидактичні ігри для розвитку емоційного інтелекту дітей. *Дошкільне виховання*. 2021. № 4. С. 14–15.
3. Дідюра Л., Міняйло О. Місто емоцій. Квест для дітей старшої групи з використанням QR-кодів. *Дошкільне виховання*. 2019. № 7. С. 15–17.
4. Заботіна Т. Чарівні острови. *Дошкільне виховання*. 2008. № 4. С. 27–31.
5. Клименко І., Дзюба Н., Бем О. У казковій країні. *Дошкільне виховання*. 2008. № 1. С. 20–21.
6. Коваленко А. Сміймося на здоров'я. Формування в дітей почуття гумору засобами жартівливих творів. *Дошкільне виховання*. 2019. № 3. С. 22–25.
7. Корюковська Л. Лабіринт емоцій. Ігрове заняття для дітей середньої групи. *Дошкільне виховання*. 2021. № 4. С. 16–17.
8. Лепешко В. Ой же сміху в нас було: Жартівливі пісні для дошкільнят та учнів початкових класів. Тернопіль : Підручники і посібники, 2008. 64 с.
9. Макшанцева Є. Ігри та розваги в дитячому садку. К. : Музична Україна, 1974. 192 с.
10. Мацеплюк Л., Шутильова Н. Клоуну допомагали – реквізит йому шукали. *Дошкільне виховання*. 2021. № 2. С. 18–19.
11. Писарчук О. Т., Гладун Л. В. Гумористична театралізована діяльність як засіб формування soft skills в дошкільній та початковій освіті. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота»*. 2023. Випуск 1(52). С. 141–147. DOI: <https://doi.org/10.24144/2524-0609.2023.52.141-147>.

12. Писарчук О., Чайка В. Психолого-педагогічний потенціал гумору як засобу навчання і виховання учнів початкової школи. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Серія: педагогіка*. 2021. № 2. С. 41–49. DOI: <https://doi.org/10.25128/2415-3605.21.2.6>.
13. Половіна О. Свято: розважати чи розважатися? *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2019. № 1. С. 57–61.
14. Руденський Р. Освітній потенціал настільних ігор для дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія: Педагогічні науки*. 2024. № 2(2024). С. 87–93. DOI: <https://doi.org/10.31651/2524-2660-2024-2-87-93>.
15. Стеценко І., Вусик Т. Дитяче свято: зміна формату. *Дошкільне виховання*. 2020. № 1. С. 29–31.
16. Татарінова Л., Сафонова М. Гуморина у родинному колі. *Дошкільне виховання*. 2009. № 4. С. 21–23.
17. Фальковська В. Циркова вистава – для малят забава. *Дошкільне виховання*. 2018. № 2. С. 35–36.
18. Rudenskyi R., Pysarchuk O., Shcherbiak I., Akimjaková B., Minarovicova K. Humorous Potential of Board Games for Children of Senior Preschool Age. *Journal of Education Culture and Society*, 2024. 15(2), 267–285. <https://doi.org/10.15503/jecs2024.2.267.285>.

REFERENCES:

1. Bohush, A., & Popova, I. (2014). *Rozvytok obraznoho movlennia ditei starshoho doshkilnoho viku zasobamy poet-ychnoho humoru: navchalnyi posibnyk* [Development of expressive speech of senior preschool children by means of poetic humour]. Kyiv: Vydavnychi dim «Slovo» [in Ukrainian].
2. Volik, N. (2021). Zaliubky maliata hraiut, shche y emotsii vuvchaiut. Dydaktychni ihry dlia rozvytku emotsiinoho intelektu ditei [Kids enjoy playing and learning about emotions. Didactic games for the development of children's emotional intelligence]. *Doshkilne vykhovannia – Preschool education*, 4, 14–15 [in Ukrainian].
3. Didura, L., & Miniailo, O. (2019). Misto emotsii. Kvest dlia ditei starshoi hrupy z vykorystanniam QR-kodiv [City of emotions. A quest for senior group children using QR-codes.]. *Doshkilne vykhovannia – Preschool education*, 7, 15–17 [in Ukrainian].
4. Zabotina, T. (2008). Charivni ostrovy [Magic islands]. *Doshkilne vykhovannia – Preschool education*, 4, 27–31 [in Ukrainian].
5. Klymenko, I., Dziuba, N., & Bem, O. (2008). U kazkovii kraini [In a fairytale land]. *Doshkilne vykhovannia – Preschool education*, 1, 20–21 [in Ukrainian].
6. Kovalenko, A. (2019). Smiimosia na zdorovia. Formuvannia v ditei pochuttia humoru zasobamy zhartivlyvykh tvoriv [Laugh to your health. Developing children's sense of humour through humorous works]. *Doshkilne vykhovannia – Preschool education*, 3, 22–25 [in Ukrainian].
7. Koriukovska, L. (2021). Labirynt emotsii. Ihrove zaniattia dlia ditei serednoi hrupy [Labyrinth of emotions. Game lesson for children of the middle preschool group]. *Doshkilne vykhovannia – Preschool education*, 4, 16–17 [in Ukrainian].
8. Lepeshko, V. (2008). *Oi zhe smikhu v nas bulo. Zhartivlyvi pisni dlia doshkilniat ta uchniv pochatkovykh klasiv* [We had a lot of laughter. Humorous songs for preschoolers and primary school students]. Ternopil: Pidruchnyky i posibnyky [in Ukrainian].
9. Makshantseva, Ye. (1974). *Ihry ta rozvahy v dytiachomu sadku* [Games and entertainment in kindergarten]. Kyiv: Muzychna Ukraina [in Ukrainian].
10. Matsepluk, L., & Shutylova, N. (2021). Klounu dopomahaly – rekvizyt yomu shukaly [We helped the clown by looking for props for him]. *Doshkilne vykhovannia – Preschool education*, 2, 18–19 [in Ukrainian].
11. Pysarchuk, O., & Hladun, L. (2023). Humorystychna teatralizovana diialnist yak zasib formuvannia soft skills v doshkilnii ta pochatkovii osviti [Humorous theatrical activity as a means of soft skills formation in preschool and primary education]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Serii: «Pedagogika. Sotsialna robota» – Scientific Bulletin of Uzhhorod University. Series: «Pedagogy. Social Work»*, 1(52), 141–147. DOI: <https://doi.org/10.24144/2524-0609.2023.52.141-147> [in Ukrainian].
12. Pysarchuk, O., & Chaika, V. (2021). Psykholoho-pedahohichniyi potentsial humoru yak zasobu navchannia i vykhovannia uchniv pochatkovoi shkoly [Psychological and pedagogical potential of humour as a means of teaching and nurturing primary school pupils]. *Naukovi zapysky Ternopilskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu im. V. Hnatiuka. Serii: pedahohika – The Scientific Issues of Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University. Series: pedagogy*, 2, 41–49. DOI: <https://doi.org/10.25128/2415-3605.21.2.6> [in Ukrainian].
13. Polovina, O. (2019). Sviato: rozvazhaty chy rozvazhatysia? [Celebration: to entertain or to have fun?]. *Vykhovatel-metodyst doshkilnoho zakladu – Preschool teacher-mentor of a preschool institution*, 1, 57–61 [in Ukrainian].
14. Rudenskyi, R. (2024). Osvitnii potentsial nastilnykh ihor dlia ditei starshoho doshkilnoho ta molodshoho shkilnoho viku [Board games' educational potential for senior preschool children and primary school students: history and moder-

nity]. *Visnyk Cherkaskoho natsionalnoho universytetu imeni Bohdana Khmelnytskoho. Serii: Pedagogichni nauky – Bulletin of the Cherkasy Bohdan Khmelnytsky National University. Series: Pedagogical Sciences*, 2(2024), 87–93. DOI: <https://doi.org/10.31651/2524-2660-2024-2-87-93> [in Ukrainian].

15. Stetsenko, I., & Vusyk, T. (2020). Dytiache sviato: zmina formatu [Children's party: changing the format]. *Doshkilne vykhovannia – Preschool education*, 1, 29–31 [in Ukrainian].

16. Tatarinova, L. & Safonova, M. (2009). Humoryna u rodynnomu koli [Humour fun in a family circle]. *Doshkilne vykhovannia – Preschool education*, 4, 21–23 [in Ukrainian].

17. Falkovska, V. (2018). Tsyrkova vystava – dlia maliat zabava [Circus performance is fun for kids]. *Doshkilne vykhovannia – Preschool education*, 2, 35–36 [in Ukrainian].

18. Rudenskyi, R., Pysarchuk, O., Shcherbiak, I., Akimjaková, B., & Minarovicova, K. (2024). Humorous Potential of Board Games for Children of Senior Preschool Age. *Journal of Education Culture and Society*, 15(2), 267–285. <https://doi.org/10.15503/jecs2024.2.267.285> [in English].